

ARTYKUŁY I MATERIAŁY / ARTICLES AND PAPERS / ARTIKEL UND MATERIALIEN

Justyna Liguz

Muzeum Zamkowe w Malborku Oddział w Kwidzynie, Polska

e-mail: j.liguz@zamek.malbork.pl • <https://orcid.org/0000-0001-9544-7670>

Anna Piasecka – zapomniana posłanka¹ z Pomorza

Anna Piasecka: Pomerania's Forgotten Stateswoman

Anna Piasecka – die vergessene Abgeordnete aus Pommern

Słowa kluczowe: Anna Piasecka, plebiscyt na Powiślu, Kwidzyn, Toruń, sejm ustawodawczy (1919–1922)

Keywords: Anna Piasecka, the Powiśle plebiscite, Kwidzyn, Toruń, Legislative Sejm (1919–1922)

Schlüsselworte: Anna Piasecka, Volksabstimmung im Weichselgebiet / Powiśle, Marienwerder / Kwidzyn, Thorn, Gesetzgebender Sejm (1919–1922)

STRESZCZENIE

Artykuł poświęcony jest Annie Piaseckiej – działaczce niepodległościowej, związanej z Toruniem, Kwidzynem i Powiślem. Przedstawia jej aktywny udział w działaniach na rzecz polskości w czasie zaborów oraz w okresie plebiscytu na Powiślu w 1920 roku, podkreślając znaczenie jej pracy organizacyjnej, społecznej a nawet zaangażowanie finansowe. Opisuje nieznane dotąd wątki z Jej życia. Szczególne znaczenie ma fakt, iż Piasecka była jedną z pierwszych kobiet w Polsce i pierwszą kobietą z Pomorza wybraną do Sejmu Ustawodawczego w 1920 roku. Tekst zwraca uwagę, że mimo istotnych zasług Piasecka pozostawała dotąd postacią zapomnianą i marginalizowaną w historiografii. Artykuł stanowi pierwszą próbę opracowania jej pełnej biografii, obejmującej zarówno okres działalności niepodległościowej, jak i życie w realiach powojennej Polski komunistycznej.

ABSTRACT

The present article examines the life of Anna Piasecka, a pro-Polish independence activist tied to Toruń, Kwidzyn, and the Powiśle region. Focusing on her active efforts to sustain Polish na-

¹ Na potrzeby niniejszego artykułu zastosowano współcześnie przyjęte określenie „posłanka”. W odniesieniu do realiów okresu międzywojennego właściwe jest również używanie formy „poselka”, funkcjonującej wówczas powszechnie w języku potocznym i występującej w źródłach. Termin ten pojawił się po 1919 roku, wraz z uzyskaniem przez kobiety praw wyborczych i wejściem do sejmu pierwszych ośmiu parlamentarzystek.

tional identity under partition rule and during the 1920 Powiśle plebiscite, the study highlights her organizational work, civic activism, and financial support, while uncovering previously unknown facets of her life. Crucially, Piasecka was one of the first women in Poland and the very first in Pomerania to be elected to the Legislative Sejm in 1920. Despite this legacy, she has remained overlooked and marginalized in historiography. The present paper endeavours to compile the first complete biography of Anna Piasecka, covering both her pre-war independence activism and post-war life in communist Poland.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel widmet sich Anna Piasecka – einer Unabhängigkeitskämpferin, die mit Thorn, Marienwerder / Kwidzyn und Weichselgebiet / Powiśle verbunden war. Er schildert ihre aktive Beteiligung an den Bemühungen zur Wahrung der polnischen Identität während der Teilungen sowie in der Zeit der Volksabstimmung im Weichselgebiet / Powiśle im Jahr 1920 und hebt dabei die Bedeutung ihrer organisatorischen und sozialen Arbeit sowie ihres finanziellen Engagements hervor. Der Artikel beschreibt bisher unbekannte Aspekte ihres Lebens. Von besonderer Bedeutung ist die Tatsache, dass Piasecka eine der ersten Frauen in Polen und die erste Frau aus Pommern war, die 1920 in den Verfassungsgebenden Sejm gewählt wurde. Der Text weist darauf hin, dass Piasecka trotz ihrer bedeutenden Verdienste bislang eine vergessene und in der Geschichtsschreibung marginalisierte Persönlichkeit geblieben ist. Der Artikel stellt den ersten Versuch dar, eine vollständige Biografie über sie zu erstellen, die sowohl die Zeit ihres Engagements für die Unabhängigkeit als auch ihr Leben in den Realitäten des kommunistischen Nachkriegspolens umfasst.

Postać Anny Piaseckiej zajmuje istotne miejsce w historii Powiśla oraz polskiej działalności społecznej i oświatowej na Pomorzu pierwszej połowy XX wieku. Jej biografia, osadzona w realiach przemian politycznych i narodowych, ukazuje konsekwentne zaangażowanie w rozwój edukacji, pracę wychowawczą oraz aktywność publiczną kobiet. Lecz mimo tej znaczącej działalności wciąż pozostaje ona postacią stosunkowo słabo rozpoznawaną. Wiedza o niej pochodzi głównie z rozproszonych wzmianek, dokumentów urzędowych oraz fragmentarycznych relacji współczesnych, co znacząco utrudnia rekonstrukcję jej pełnego życiorysu. Była osobą skromną, strojącą od eksponowania własnych zasług, a konsekwentny brak troski o zachowanie pamięci o samej sobie sprawił, że wiele aspektów jej działalności zatarło się w źródłach. Paradoksalnie, choć zaszła bardzo daleko — jako jedna z pierwszych kobiet wybranych do polskiego parlamentu — odtworzenie jej biografii wymaga dziś żmudnego scalania pojedynczych świadectw i dokumentów². Ta fragmentaryczność czyni badania nad Piasecką nie tylko wyzwaniem, ale również ważnym elementem refleksji nad obecnością kobiet w historii politycznej i społecznej Polski.

Anna Piasecka urodziła się 13 marca 1882 roku w Feliksowie niedaleko Wąbrzeźna. Była córką ówczesnych właścicieli majątku ziemskiego w tej miejscowości – Pawła Łęgowskiego i Julianny z Balcerowiczów. W akcie urodzenia Piaseckiej

² Autorka składa serdeczne podziękowania Joannie Janowskiej, Stefani Piaseckiej, Krzysztofowi Meyerowi oraz Lechowi Kamińskiemu za udostępnienie dokumentów rodzinnych oraz wszelką pomoc w powstaniu niniejszego artykułu.

widnieją imiona Anastazja Anna. Rzadko jednak używała imienia Anastazja, nie lubiła go. Choć w większości zachowanych dokumentów wydanych przez urzędy stanu cywilnego widnieją zapisy Anastazja Anna lub Anastazja, wiemy iż dokonała urzędowej zmiany imienia na Anna w 1957 roku³. Potwierdzeniem tego, iż nie lubiła własnego imienia może być fakt, iż we wszystkich nieurzędowych źródłach: wspomnieniach, prasie, zawsze widnieje jako Anna. Dwudziestego lutego 1900 roku poślubiła Jana Piaseckiego, właściciela ziemskiego starszego od niej o 19 lat, urodzonego w roku wybuchu powstania styczniowego. Ślub odbył się w miejscowości Łobdowo – rodzinnej parafii Łęgowskich⁴. Świadkami byli Władysław Łęgowski z Feliksowa i Józef Balcerowicz z Osieczka. Młode małżeństwo zamieszkało w rodzinnym majątku Jana – miejscowości Otłoczyn niedaleko Torunia, obecnie w gminie Aleksandrów Kujawski. Tam na świat przyszło ich czworo dzieci: Michał – 27 sierpnia 1901 roku, Bolesław Paweł – 9 sierpnia 1902 roku, Stefania Maria – 11 grudnia 1903 roku oraz Edmund Florian – 31 marca 1908 roku.

Z anonsów pojawiających się w lokalnej prasie wynika, że poza działalnością rolniczą, hodowlą świń, Piaseccy prowadzili od 1906 roku dobrze prosperujące przedsiębiorstwo zajmujące się handlem drewnem, wydobywaniem torfu oraz przygotowywaniem faszyny⁵. Szczególnie wydobywanie torfu na przełomie XIX i XX wieku było działalnością dochodową: torf wykorzystywano powszechnie jako tanie i efektywne paliwo opałowe, a także jako materiał rolniczy i ogrodniczy poprawiający strukturę gleb. Faszyna natomiast miała w tym okresie duże znaczenie w pracach melioracyjnych, umacnianiu brzegów i regulacji cieków wodnych, co w dynamicznie rozwijającej się gospodarce ziemiańskiej i rolnictwie przynosiło stałe zapotrzebowanie. Tego rodzaju działalność, połączona z prowadzeniem własnego gospodarstwa rolnego, pozwala przypuszczać, że małżeństwo Piaseckich osiągało w tych latach znaczące dochody i zajmowało stabilną pozycję ekonomiczną w lokalnej społeczności Otłoczyna na początku XX wieku.

Wpływ na życie Anny miała bliskość Torunia – silnego ośrodka polskiego życia narodowego. To tutaj działały różnego typu organizacje społeczne i kulturalne, m.in.: Towarzystwo Naukowe, Związek Towarzystw Śpiewaczych, Związek Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”, Towarzystwo Czytelni Ludowych. Nie zachowała

³ Adnotacja na marginesie aktu małżeństwa z lutego 1900 roku w księdze małżeństw dla m. Łobdowo USC Wąbrzeźno: „Na mocy orzeczenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z 30 maja 1957 nr Sa I-7/87/57 wymienionemu w niniejszym akcie Anastazji zmieniono imię na Anna. Wąbrzeźno, 8.06.1957 r.”, zdjęcie aktu ze zbiorów L. Kamińskiego; Orzeczenie o zmianie imienia wydane 10 V 1957 r. przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy, oryginał w archiwum rodziny Piaseckich z Puszczykowa.

⁴ Akt małżeństwa, Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej, zespół: Parafia pw. Św. Małgorzaty w Łobdowie, Księga zaślubionych 8/1900, sygn. AD001 [W866].

⁵ Ogłoszenie o zakończeniu zarazy pomoru świń, „Die Presse: Ostmärkische Tageszeitung Anzeiger für Stadt und Land” 1910, R. 28, nr 62 z 15 III, s. 2; Ogłoszenie o zarejestrowaniu przez Jana Piaseckiego firmy handlującej drewnem, torfem i faszyną, „Thorner Zeitung, Ostdeutsche Zeitung und Genera-Anzeiger” 1906, nr 33 z 9 I, s. 4.

się niestety żadna informacja na temat szkolnej edukacji Anny Piaseckiej. Musiała jednak być osobą wykształconą, z odpowiednimi kompetencjami pedagogicznymi i znajomością języka polskiego, skoro w latach 1910–1918 pracowała w tajnej oświacie w Toruniu, propagując polską prasę i ucząc języka ojczystego. Tajna szkołka, w której m.in. uczyła Piasecka została ostatecznie wykryta, a następnie zamknięta przez pruską policję⁶. W tym czasie rodzina Piaseckich posiadała z pewnością mieszkanie w Toruniu – wzmianka o tym zachowała się w pamiętniku działacza plebiscytowego Tadeusza Tollika w 1920 roku⁷ oraz potwierdzają to informacje zawarte w spisach mieszkańców Torunia⁸.

Bardzo ważnym faktem mogącym mieć wpływ na działalność Anny była aktywność charytatywna i dobroczynna jej starszej o 9 lat siostry – Adeli Łukiewskiej⁹. Będąc na czele Towarzystwa Św. Wincentego à Paulo, Adela wraz z innymi kobietami ze sfer mieszczańskich i ziemiańskich organizowała kiermasze, przedstawienia amatorskie, bale charytatywne, zbiórki pieniędzy, żywności i darów dla uboższych¹⁰. Anna Piasecka, być może za namową siostry, być może na fali wpojonych w domu tradycji, także angażowała się w podobną działalność. W tym okresie poznała dwie bardzo aktywne toruńskie działaczki oświatowe – Helenę Piskorską i Wandę Szuman, z którymi z czasem nawiązała bliższą współpracę¹¹. Od 1918 roku toruńskie organizacje, tworzone przez działaczki oświatowe zaczynają budować także sieć współpracy na Powiślu. Przykładem może być Katolickie Pomorskie Towarzystwo Opieki nad Dziećmi (Katholischer Kinderschutzverein), gdzie pośród współzałożycieli znaleźli się także m.in. działacze z Powiśla: Jan Donimirski, Kazimierz Donimirski, Maria Janta-Połączyńska, hr. Helena Sierakowska¹². Podstawowym celem Towarzystwa było zbudowanie trwałych i profesjonalnych podstaw opieki nad dzieckiem, a jednym z działań przygotowanie kadry wychowawców-opiekunów. I choć bezpośrednio Anna Piasecka nie występuje w dokumentach, jednak profil działalności może wskazywać, że brała czynny udział w działaniach tej organizacji. W grudniu 1918 roku Naczelna Rada Ludowa w Poznaniu powierzyła Wandzie Szuman przewodnictwo w Komisji Szkolnej dla Rejencji Kwidzyńskiej. Do jej zadań należało m.in. tworzenie powiatowych komisji szkolnych oraz nadzorowanie realizacji przyznanych przez

⁶ K. Ciesielska, *Helena Piskorska*, w: *Toruński Słownik Biograficzny*, t. II, red. K. Mikulski, Toruń 2000, s. 199.

⁷ *Pamiętnik Tadeusza Tollika rodzonego w Janowie dnia 12 kwietnia 1898 roku*, opr. J. Bartosiewicz, J. Liguz-Kołąkowska, Kwidzyn 2000, s. 44; w pamiętniku Anna Piasecka występuje jako p. P.

⁸ *Adressbuch für Thorn Stadt und Land 1912; Einwohnerbuch Thorn 1919* – w obu spisach podany jest adres Brückenstr. 4.

⁹ J. Kapsa, *Jej opowieści: Rzecz o równouprawnieniu kobiet*, Częstochowa 2018, s. 258.

¹⁰ P. Becker, *Jak przywracać pamięć, czyli rzecz o albumie Adeli Łukiewskiej*, „More Maiorum” 2018, nr 5(64), s. 32.

¹¹ B. Kulczycka, B. Gniazdowska, *Działalność pedagogiczna Wandy Szuman*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1987–1988, t. XV–XVI, z. 2, s. 136.

¹² W. Theiss, *Pomorskie Towarzystwo Opieki nad Dziećmi 1918–1948*, „Rozprawy z dziejów oświaty” 1994, t. XXXVI, s. 173.

władze centralne praw – w tym wprowadzenie trzech godzin nauki języka polskiego i czterech godzin religii po polsku tygodniowo we wszystkich szkołach podstawowych¹³. Wanda Szuman wraz z Heleną Piskorską, we współpracy z ss. Elżbietankami zorganizowały w 1919 roku dwa tzw. kursy ochraniarskie – przygotowujące do pracy w ochronkach – placówkach będących odpowiednikami współczesnych przedszkoli lub zakładów dobroczynnych, przeznaczonych do opieki i wychowania ubogich dzieci pozbawionych opieki matek. W rezultacie tych działań powstało kilka sierocińców dla polskich podopiecznych. Część absolwentek tych kursów (zwanych ówczesnie ochraniarkami) została skierowana do prac związanych z mającym się odbyć plebiscytem na Powiślu, Warmii i Mazurach¹⁴. Czy wśród nich była Anna Piasecka? Jeszcze w kwietniu 1918 roku rodzina Piaseckich zainwestowała w kolejną nieruchomość – kupiła majątek Karczewice¹⁵ pod Kwidzynem¹⁶. Decyzja ta zapadła w szczególnym momencie politycznym. W końcu 1917 roku utworzony został pierwszy polski rząd powołany przez Radę Regencyjną, a ogłoszone 8 stycznia 1918 roku orędzie prezydenta Stanów Zjednoczonych Thomasa Woodrowa Wilsona, w tym jego trzynasty punkt, zapowiadało odbudowę niepodległego państwa polskiego z dostępem do morza. W tej perspektywie nabywanie przez polskie rodziny majątków ziemskich na Powiślu mogło być postrzegane jako działanie obliczone na spodziewane zmiany granic i przynależności państwowej regionu.

Z pewnością ciekawe światło na działalność Anny Piaseckiej rzuca dokument, zachowany w prywatnym archiwum rodzinnym Piaseckich w Puszczykowie – decyzja dotycząca wierzytelności hipotecznej zapisanej na jej rzecz w Banku Zjednoczenia Robotników w Bochum. Piasecka posiadała prawo do znacznej sumy – 70 tysięcy marek niemieckich. W 1919 roku zrezygnowała z tego prawa pod warunkiem przekazania przysługującej jej kwoty na cele społeczne. Jak podkreślała, uczyniła to „chcąc służyć przykładem”, a uzyskane w ten sposób fundusze pozwoliły jej uruchomić działalność społeczną w Kwidzynie¹⁷. Pośrednio istnienie takiej fundacji potwierdza list Heleny Urbanowej, w którym autorka pisze o utrzymywaniu jednej z nauczycielek – Biegaczowej – ze środków fundacji Piaseckiej¹⁸. Biorąc pod uwagę, że 70 tysięcy marek niemieckich było ogromną kwotą, a w czasach w których kobiety

¹³ B. Kulczycka, B. Gniazdowska, op. cit., s. 136.

¹⁴ W. Theiss, op. cit., s. 177–178.

¹⁵ Miejscowość Karschwitz obecnie leży w granicach administracyjnych Kwidzyna, na terenie zakładów papierniczych. Przed wojną Polacy zamiennie używali spolszczonej nazwy Karszwice lub Karczewice. Ze względu na najczęściej wymienianą w dokumentach wersję Karczewice tę właśnie przyjęto dla potrzeb niniejszego tekstu, chyba, że inna wersja występuje w cytatach.

¹⁶ T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, Olsztyn 2023, s. 454.

¹⁷ Podanie Anny Piaseckiej do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych w Warszawie, 1946, kopia bez daty dziennej, oryginał w archiwum rodziny Piaseckich z Puszczykowa.

¹⁸ Muzeum Zamkowe w Malborku oddział w Kwidzynie (dalej: MZMoK), bez nr inw., List Józefy Żydowicz z domu Biegacz do Alfonsa Lemańskiego, wysłany z Chełmna do Kwidzyna, 2 XII 1959.

rzadko dysponowały niezależnym majątkiem i pełną swobodą decyzyjną w sferze finansowej, gest Piaseckiej nabiera dodatkowego znaczenia jako świadectwo zarówno odwagi, jak i wyjątkowego podejścia do pracy społecznej.

Anna Piasecka rozpoczęła działalność oświatową i polityczną na Powiślu. Nieco światła na ten okres rzucają wspomnienia innej aktywnej działaczki plebiscytowej Heleny Urban, spisane w 1960 roku na prośbę ówczesnego dyrektora Muzeum Zamkowego w Kwidzynie Alfonsa Lemańskiego. Autorka opisuje początki integracji polskich rodzin na Powiślu w 1918 roku. Opisuje jak z początkiem grudnia 1918 roku dzięki księdzu Szotowskiemu, proboszczowi kościoła św. Trójcy – w Sali św. Michała – miejscu spotkań wiernych wyznania katolickiego parafii św. Trójcy – odbyło się zebranie, na którym – po omówieniu położenia Niemiec i możliwości odzyskania niepodległości przez Polskę powołano Komitet Polskiej Rady Ludowej w Kwidzynie. Przewodniczącym został Tadeusz Odrowski. Członkami zostali wybrani Hertle z Szadowa, Jan Kowalski z Górek, robotnik Jastrzębski, kupiec Sielski, Helena Urbanowa. Kilka dni później dołączyła do rady Anna Piasecka oraz organista Szczygieł. Nowopowołana Rada Ludowa rozpoczęła działania inicjujące zakładanie różnych stowarzyszeń oświatowych, robotniczych, banku, czytelní (oddziału Towarzystwa Czytelni Ludowych) oraz biblioteki polskiej na terenie Powiśla¹⁹. Na potrzeby integrowania młodszej części ludności polskiego pochodzenia powołane zostało Towarzystwo Młodzieżowe, prowadzone przez Jakubowskiego²⁰. Anna Piasecka, aktywna na kolejnych spotkaniach polskich środowisk organizowała akcje zbiórki żywności, np. kakao dla dzieci oraz prowadziła dziecięce zajęcia. Tak działalność tę wspomina Helena Urbanowa:

p. Piasecka starała się o to, by dzieci nadal przychodziły na salę [Sala św. Michała, przyp. aut.], gdzie dla nich urządzane były przez dłuższy czas gry i zabawy, którymi kierowała jakaś panna z Torunia, mieszkająca wówczas u p. Piaseckiej. Drugą częścią było losowanie fantów z ogólną towarzyską zabawą dla wszystkich²¹.

Praca ta nie była łatwym zadaniem. Przy okazji zabaw, pogadanek czy zbiórek charytatywnych trzeba było prowadzić polską akcję uświadamiającą, w nieprzychylnych warunkach antypolskiej propagandy. Z zachowanej notatki prasowej z początku 1919 roku wynika, iż poza propagandą działalność propolska napotykała już na różne formy działań represyjnych ze strony władz niemieckich. W pierwszych dniach stycznia 1919 roku pod pozorem poszukiwania nielegalnej broni i amunicji

¹⁹ MZMoK, maszynopis, bez nr inw., Wspomnienia Heleny Urbanowej, spisane w czerwcu 1960 roku, s. 7. Autorka zastrzega, że nazwisk wszystkich członków Rady nie pamięta.

²⁰ Przed 1914 rokiem Jakubowski był redaktorem „Gazety Grudziądzkiej”, imienia nie udało się ustalić.

²¹ MZMoK, maszynopis, bez nr inw., Wspomnienia Heleny Urbanowej..., s. 8.

do majątku Piaseckich w Karczewicach wkroczyła kompania wojska i *rozstawiwszy posterunki urządziła w całym gospodarstwie skrupulatną rewizję*²².

W styczniu 1919 roku w Paryżu rozpoczął się czas pokojowych obrad, kończących I wojnę światową. Polacy mieszkający na Powiślu oczekiwali przyłączenia tych terenów do Polski. Ostatecznie nadeszła wiadomość, o podjęciu decyzji o plebiscycie w okręgach kwidzyńskim i olsztyńskim przypieczętowanej traktatem wersalskim podpisanym w dniu 28 czerwca 1919 roku²³. Utworzona w 1918 roku Rada Ludowa miała wejść w skład struktury, tworzonej na potrzeby przeprowadzenia głosowania plebiscytowego. Polacy rozpoczęli przygotowania do plebiscytu, a na obszarach objętych przyszłym głosowaniem zaczęła tworzyć się cała sieć działań, mających zmobilizować do głosowania Polaków.

W biografii Anny Piaseckiej okresu przedplebiscytowego można odnaleźć wiele drobnych wątków, świadczących o bardzo aktywnej działalności w różnych organizacjach. Była członkinią Komisji Towarzystw Czytelni Ludowych na powiat kwidzyński (1919), prowadziła działalność społeczną i niepodległościową w Sopocie, gdzie była członkinią Zarządu Towarzystwa Polek (1919)²⁴. Maksymilian Specht z kolei podaje, iż Piasecka jako prezes Towarzystwa św. Jana Kantego, działała na rzecz uświadamiania Polaków i podtrzymywania polskości na Powiślu²⁵. We wspomnieniach Józefa Żydowicz jest zawarta informacja, iż w marcu 1920 roku opieka Anny Piaseckiej nad dziećmi odbywała się w stodole w jej majątku. Podczas takich zajęć powstały m.in. kostiumy narodowe na pochod z okazji Konstytucji 3 Maja oraz amatorskie przedstawienia. W Karczewicach dzieci były także dożywiane. W późniejszym czasie spotkania przeniesiono do Resursy – miejsca spotkań kwidzyńskiej mniejszości polskiej. Autorka listu podaje także, iż *jedna z opiekunek Biegaczowa żyła tylko z fundacji Piaseckiej, bo była bez dochodów*²⁶. Anna Piasecka weszła wtedy w skład komisji oświatowej Warmińskiego Komitetu Plebiscytowego w Kwidzynie, której zadaniem była aktywizacja oraz koordynacja działalności polskich towarzystw i organizacji w terenie. W lipcu 1919 roku Piasecka zorganizowała w Kwidzynie pierwsze polskie przedszkole, a przy nim także szkołkę dla starszych dzieci, pochodzących głównie z rodzin robotniczych²⁷. Było to miejsce, w którym polskie dzieci mogły swobodnie rozwijać się w duchu polskości.

Na wydarzenia rozgrywające się na Powiślu ogromny wpływ miała sytuacja polityczna – po 123 latach zaborów odradzała się niepodległa Polska. Jednym

²² „Kurier Poznański” 1919, R. XIV, nr 11, z. 15 I, s. 2.

²³ *Traktat pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi i Niemcami, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku*, <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19200350200> (dostęp: 11 VII 2022 r.).

²⁴ T. Oracki, op. cit., s. 454.

²⁵ MZMoK, bez nr inw., List Maksymiliana Spechta do Alfonsa Lemańskiego, wysłany z Torunia do Kwidzyna, 21 VIII 1979.

²⁶ MZMoK, maszynopis, bez nr inw., List Józefa Żydowicz...

²⁷ T. Oracki, op. cit., s. 454.

z najważniejszych zadań, jakie realizowała polska władza było stworzenie legalnych i trwałych podstaw ustrojowych państwa. W tym celu Naczelnik Państwa Józef Piłsudski ogłosił wybory do Sejmu Ustawodawczego. W początkach 1919 roku cały obszar Pomorza Gdańskiego i byłych Prus Zachodnich pozostawał jeszcze pod panowaniem niemieckim, więc mieszkańcy tych terenów nie mogli uczestniczyć w polskim procesie wyborczym. Dopiero traktat wersalski przyznał je Polsce, stąd opóźnienie w przeprowadzeniu procesu wyborczego. Na podstawie ustawy z dnia 1 sierpnia 1919 roku o wyborach uzupełniających do Sejmu Ustawodawczego z dalszych części byłego zaboru pruskiego miały zostać przeprowadzone wybory do Sejmu którymi objęte było także Pomorze²⁸. Obszar objęty głosowaniem został podzielony na dwa okręgi. Powiat kwidzyński obok puckiego, wejherowskiego, częścią gdańskiego, kartuskiego, kościerskiego, tczewskiego, starogardzkiego, chojnickiego, człuchowskiego i złotowskiego z ilością dziewięciu mandatów znalazł się w I okręgu wyborczym. W II okręgu znalazły się powiaty tucholski, świecki, chełmiński, toruński miejski i wiejski, wąbrzeski, grudziądzki miejski i wiejski, brodnicki, lubawski i niborski²⁹. Na podstawie Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych o uzupełniających wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dalszych części b. zaboru pruskiego wybory miały się odbyć 2 maja 1920 roku³⁰.

W wyborach uzupełniających z Pomorza startowały przede wszystkim ugrupowania ogólnopolskie. Jedną z głównych sił stała się Narodowa Partia Robotnicza – centrowa partia utworzona w 1920 roku przez połączenie Narodowego Związku Robotniczego i Narodowego Stronnictwa Robotników, które działały na ziemiach dawnego zaboru pruskiego³¹. Kluczową postacią tego ruchu, zwłaszcza na Pomorzu był Jan Brejski – wydawca, dziennikarz i działacz narodowy, poseł do parlamentu niemieckiego, a po I wojnie światowej uczestnik Sejmu Dzielnicowego w Poznaniu. Rozwinął szeroką działalność wydawniczą, redagując i wydając „Gazetę Toruńską”, „Gazetę Codzienną” oraz „Przyjaciela”, dla których uruchomił własną drukarnię³². Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, iż pod adresem Brückenstrasse nr 4 w Toruniu, pod którym mieszkała rodzina Piaseckich, w spisach mieszkańców

²⁸ Ustawa o uzupełniających wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dalszych części b. zaboru pruskiego, „Dziennik Praw Państwa Polskiego” 1919, nr 65, poz. 393, w tym akty wykonawcze: *Podział Województwa Pomorskiego na okręgi wyborcze oraz Instrukcja do ordynacji wyborczej*, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19190650393> (dostęp: 13 XII 2025 r.).

²⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z przedmiocie podziału Województwa Pomorskiego na okręgi wyborcze, „Dziennik Ustaw” (dalej: Dz.U.) 1920, nr 20, poz. 111, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19200200111> (dostęp: 13 XII 2025 r.).

³⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych o uzupełniających wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dalszych części b. zaboru pruskiego, Dz.U. 1920, nr 20, poz. 112, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19200200112> (dostęp: 13 XII 2025 r.).

³¹ P. Olstowski, *O polityce na Pomorzu w latach Drugiej Rzeczypospolitej (1920–1939). Rzecz o mechanizmach kształtowania się stosunków politycznych*, „Dzieje Najnowsze” 2020, R. LII, nr 3, s. 191; idem, *Pomorze w roku 1920 w perspektywie integracji z Rzeczypospolitą*, „Zapiski Historyczne” 2021, t. LXXXVI, z. 2, s. 214.

³² *Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, red. S. Gierszewski, t. I, Gdańsk 1992, s. 159.

widnieje informacja, że w tym samym miejscu mieszkał Jan Brejski oraz swą siedzibę miały redakcje gazet: „Gazeta Toruńska” i „Przyjaciel”³³. Brejski znał się bardzo dobrze z Piasecką, niektórzy twierdzą, że byli spokrewnieni. Wspomina o tym także w swoim pamiętniku działacz plebiscytowy Tadeusz Tollik³⁴. Wspólna działalność miała bezpośredni wpływ na wysunięcie Piaseckiej jako kandydatki w wyborach uzupełniających do Sejmu Ustawodawczego. Sprawa kandydatury stała się również przedmiotem obrad Rady Ludowej, prowadzonych przez Tadeusza Odrowskiego. Na zebraniu uchwalono, że posłem z Powiśla będzie właśnie Anna Piasecka z Karczewic³⁵. Aby uniknąć politycznych działań wobec kandydatki ze strony niemieckiej, Polski Konsul Generalny z Królewca Stanisław Srokowski namówił Annę Piasecką do wyjazdu z Kwidzyna i zaniechanie prowadzenia kampanii wyborczej na Powiślu. Pomimo tych ograniczeń Piasecka uzyskała mandat poselski do Sejmu Ustawodawczego w okręgu wyborczym nr 1 (Kościerzyna) z listy Narodowej Partii Robotniczej (NPR)³⁶. Tym samym znalazła się w gronie pierwszych ośmiu kobiet wybranych do polskiego Sejmu, stając się zarazem pierwszą w historii posłanką z Pomorza.

11 lipca 1920 roku na Powiślu Polacy przegrali w głosowaniu plebiscytowym. Agitacja przed głosowaniem rozgrzała nastroje pomiędzy Polakami i Niemcami. Powiśle wraz z Kwidzynem pozostało przy Niemczech. Do tego Annę Piasecką dotknęła osobista tragedia – 24 sierpnia 1920 roku zmarł w Toruniu wieku 56 lat mąż – Jan Piasecki³⁷. Pośród pamiątek rodzinnych zachował się ciekawy dokument z tego okresu:

*W ostatnich dniach października 1920 roku zawezwał mnie do Królewca Generalny Konsul Pan Stanisław Srokowski i radził mi nie wracać do domu, gdyż grozi mi utrata życia. Dał mi pismo polecające do Ministerstwa Byłej Dzielnicy Pruskiej na zmianę mej posiadłości*³⁸.

Wielu Polaków i Niemców dokonywało w tym czasie skomplikowanych transakcji majątkowych, polegających na zamianie majątków, w których Polacy wyjeżdżali

³³ Adressbuch für Thorn Stadt und Land 1912; Einwohnerbuch Thorn 1919.

³⁴ Pamiętnik Tadeusza Tollika..., s. 42; w albumie zdjęć rodziny Konkolewskich w Toruniu (rodzina ze strony siostry Anny Piaseckiej) udostępnionym autorce przez Joannę Janowską pośród zdjęć rodziny Łukiewskich i Piaseckich znajdują się dwie fotografie Jana Brejskiego podpisane jako „Wujek Jan Brejski”. Nie udało się ustalić czy Brejski był spokrewniony z Piaseckimi czy tylko zwyczajowo nazywany „wujkiem”. Józef Borzyszkowski podaje, że byli kuzynostwem, zob. J. Borzyszkowski, *Nie tylko Sejm Rzeczypospolitej. O Pomorzu i Kaszubach w 1920 roku*, „Pomerania” 2019, nr 12(537), s. 17.

³⁵ MZMoK, maszynopis, bez nr inw., Wspomnienia Heleny Urbanowej..., s. 9. Autorka błędnie podaje imię Apollonia, odnosząc się zapewne do pierwszego imienia Piaseckiej Anastazja.

³⁶ Wybory na Pomorzu. Zwycięstwo Polaków. Tryumf listy narodo-robotniczej, „Ziemia Lubelska” 1920, R. 15, nr 214 z 15 V, s. 1; Wynik wyborów w okręgu kościerzynskim, „Robotnik” 1920, nr 128 z 13 V, s. 5; Wiadomości polityczne, „Głos Narodu” 1920, R. 28, nr 116 z 16 V, s. 2; Wybory na Pomorzu, „Iskra” 1920, R. 11, nr 112 z 16 V, s. 2.

³⁷ Archiwum Państwowe w Toruniu, USC Toruń, sygn. 1240/1268, s. 265; w zbiorach rodziny Piaseckich w Puszczykowie zachował się również nekrolog zamieszczony prawdopodobnie w „Gazecie Toruńskiej”.

³⁸ Pismo polecające poświadczane przez notariusza.

do Polski, a Niemcy z terenów przyznanych Polsce mieli możliwość przeniesienia się na niemiecki obszar administracyjny. Z takiej możliwości skorzystała także Anna Piasecka. Na decyzję wpłynął również fakt coraz większego zadłużenia finansowego majątku oraz powtarzające się napaści na dom. Zachowane pismo Anny Piaseckiej, skierowane do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych stanowi obszerną autobiograficzną relację dokumentującą konsekwencje jej zaangażowania po stronie polskiej w plebiscycie w 1920 roku oraz wieloletnie skutki prawno-majątkowe tej działalności. 10 grudnia 1920 roku Piasecka zawarła umowę zamiany Karczewic na Wonnę w powiecie lubawskim. Chcąc przeprowadzić inwestycje, uzupełnić inwentarz, zakupić zboże do wiosennych siewów, Piasecka zaciągnęła kredyt wekslowy, licząc, że szybko spłaci wierzycieli z eksploatacji torfu, którego jak sama pisała *wykopała taką ilość, że trzykrotnie mogła spłacić długi*.

Nieszczęśliwy zbieg okoliczności chciał, że 15 lipca 1920 roku weszła w życie nowa ustawa państwowa „O likwidacji majątków prywatnych w wykonaniu traktatu pokoju, podpisanego w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku”, zaś 14 maja 1921 roku przepisy wykonawcze do tej ustawy³⁹. W praktyce ustawa regulowała kwestię zobowiązania Niemiec do zrzeczenia się na rzecz Polski określonych terytoriów. Jej przepisy nie uwzględniały jednak sytuacji na Powiślu, gdzie Polska przegrała plebiscyt i nie doszło do włączenia tych ziem w granice państwa polskiego. Pozostał natomiast problem majątków znajdujących się w rękach ludności polskiej. Przepisy nie regulowały również kwestii zamian majątkowych, do których po plebiscycie zaczęło dochodzić na dużą skalę. Na podstawie tych przepisów Skarb Państwa Polskiego stał się właścicielem nieruchomości w Wonnej, nie zapewniając nowej właścicielce skutecznej ochrony ani odpowiedniego odszkodowania⁴⁰.

W chwili, gdy Skarb Państwa Polskiego przejął majątek w Wonnej, skonfiskował także torf oraz część drewna, przygotowanego do budowy zawałonej obory i ogrodzeń gospodarczych. Wierzyciele bankowi i prywatni natychmiast zażądali zwrotu pieniędzy od Piaseckiej. Pod koniec lutego 1921 roku Piasecka zwróciła się o pomoc bezpośrednio do premiera polskiego rządu Wincentego Witosa, prawdopodobnie wykorzystując fakt pełnienia funkcji posłanki. Na polecenie premiera sprawą

³⁹ O likwidacji majątków prywatnych w wykonaniu traktatu pokoju, podpisanego w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku, Dz.U. 1920 nr 70, poz. 467, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19200700467/O/D19200467.pdf> (dostęp: 6 I 2026 r.); Rozporządzenie Prezesa Głównego Urzędu Likwidacyjnego z dnia 14 maja 1921 r. w przedmiocie wykonania ustawy z dnia 15 lipca 1920 roku o likwidacji majątków prywatnych w wykonaniu traktatu pokoju, podpisanego w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku, Dz.U. 1921, nr 51, poz. 321, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19210510321/O/D19210321.pdf> (dostęp: 6 I 2026 r.).

⁴⁰ Państwo polskie nie uwzględniło przepisów niemieckich, w myśl których niemieckie nieruchomości obciążone hipoteką Banku Niemieckiego były zastrzeżone prawem pierwokupu w formie jednej marki wieczystej, co w praktyce oznaczało, że państwo przejęło cudzą nieruchomość bez pełnej podstawy prawnej. Ta sytuacja dotyczyła około 55 tys. obiektów znajdujących się w posiadaniu obywateli niemieckich. Niemcy otrzymali wsparcie państwa – odwołali się do Międzynarodowego Trybunału w Hadze, wygrali i otrzymali odszkodowania. W przypadku obywateli polskich nie objęto ich ochroną międzynarodową, a sprawy poszkodowanych potraktowane jako wewnętrzna sprawa państwa polskiego.

zajął się Erazm Piltz – wiceminister spraw zagranicznych. Początkowo Ministerstwo zainteresowane było wykupieniem na określonych warunkach majątku w Karczewicach i przekazanie w zarząd Polskiemu Konsulatowi w Kwidzynie, ostatecznie procedowanie sprawy wykupu majątku zostało wstrzymane, a do realizacji transakcji ostatecznie nie doszło⁴¹. Posłankę skierowano do Prokuraturii Generalnej⁴², jednak urząd ten, z przyczyn prawnych, nie mógł udzielić jej pomocy. Ostatecznie Anna Piasecka zmuszona była dochodzić swoich praw na drodze sądowej. Koszty procesu musiała jednak pokryć z własnych środków. Postępowanie trwało pięć i pół roku i choć zakończyło się dla niej pomyślnie, po sprzedaży gospodarstwa uzyskane środki wystarczyły jedynie na spłatę wierzycieli. Ostatecznie Anna Piasecka przeniosła się do córki Stefanii, która wyszła za mąż za Józefa Licznarskiego. Licznarski pochodził z Lubawy, był sędzią, adwokatem i radcą prawnym. Od 1927 roku asesorem – sędzią powiatowym Sądu Grodzkiego w Grudziądzu, a od 1930 roku w Sądzie Okręgowym w Bydgoszczy⁴³. Piasecka zamieszkała najprawdopodobniej w Grudziądzu, czego nie udało się dotychczas z całą pewnością ustalić.

Od 1920 roku Anna Piasecka wypełniała swój mandat poselski w Sejmie Ustawodawczym. Posłowie z Pomorza dołączyli do składu Izby w czerwcu 1920 roku. Na 152. posiedzeniu sejmu ogłoszono włączenie tej grupy posłów do prac w sejmie⁴⁴. Piasecka weszła w skład Komisji Opieki Społecznej. W niektórych opracowaniach, powielana jest opinia, iż Anna Piasecka, będąc posłanką, była mało aktywna lub nie składała żadnych interpelacji. Zgodnie z regulaminem prawo do składania interpelacji nie stanowiło indywidualnego prawa poselskiego, lecz interpelację składała grupa posłów, co jest często pomijane w dokonywanych analizach aktywności polskich kobiet w sejmie tego okresu⁴⁵. W Archiwum Akt Dawnych zachowały się dwie informacje, dotyczące aktywności Piaseckiej. Interpelacja z grudnia 1920 roku, złożona do Ministra Pracy i Opieki Społecznej dotyczyła nieprawidłowości w funkcjonowaniu i likwidacji ekspozytury Państwowego Urzędu do Spraw Powrotu Jeńców, Uchodźców i Robotników (JUR) w Wisłoujściu. Głównym interpelantem była oczywiście Anna Piasecka, ale wniosek złożyła i podpisała grupa posłów: Chądzyński, Dr Fichna, Dr Wachowiak, Postolski, Michałak, Lisiecki, Nader, Dr Brejski, Wilczkowiakowa,

⁴¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Zespół: Prezydium Rady Ministrów w Warszawie 1917–1939, sygn. 2/8/0/3.3/III 12178.21, *Anna Piasecka – poseł do Sejmu i właścicielka posiadłości pod Kwidzynem „Karczewice” prosi o zniesienie wpisu hipotecznego zrobionego przez Niemców*, teczka zawiera odpisy korespondencji pomiędzy Wiceministrem Spraw Zagranicznych a Konsulatem w Kwidzynie.

⁴² Prokuratura Generalna Rzeczypospolitej Polskiej, utworzona w 1919 roku, działając jako organ ochrony praw majątkowych i publicznych państwa, zajmowała się m.in. zastępstwem sądowym w sprawach dotyczących majątku.

⁴³ J. Szews, *Słownik biograficzny ziemi lubawskiej 1244–2000*, Lubawa 2000.

⁴⁴ *Obrady Sejmu*, „Kurier Lwowski” 1920, R. 38, nr 136 z 3 VI, s. 4; *Sejm*, „Słowo Polskie” 1920, R. 25, nr 253 z 3 VI, s. 1.

⁴⁵ G. Wrona, *Prasowe interpelacje poselskie w Sejmie Ustawodawczym (1919–1922): definicja, charakterystyka ilościowa, twórcy, adresat, typologia, funkcje*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2025, t. XXVIII, z. 2(78), s. 144; M. Kupis, *Ewolucja instytucji interpelacji poselskiej w polskim parlamentarystyce*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2012, 1, s. 97.

Pietrzyk, Galiński, Nowicki, Herz, Reder, Nurek, Weber⁴⁶. W wyniku złożonej interpelacji zostało przeprowadzone rozpoznanie przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, które potwierdziło nadużycia w byłej jednostce JUR⁴⁷.

Druga interpelacja, zachowana w dokumentach, została złożona 15 lutego 1921 roku i dotyczyła niesprawiedliwego i nierównomiernego podziału funduszy na cele humanitarne między województwami pomorskim i poznańskim. Poza podpisem Piaseckiej swoje parafki złożyło 12 innych posłów: Górski, Średniawski, Woźnicki, Ostachowski, Bobek, Zajda, I. Brejski, Kramarczuk, Makuch, Mizera, Kasiński, Sikora, Gawlikowski, Buzek⁴⁸. W efekcie odpowiedzi Ministra Kucharskiego uznano interpelację za bezpodstawną⁴⁹.

W przypadku obu przywołanych interpelacji Anny Piaseckiej uwagę zwraca fakt, iż pierwsza z nich złożona została jeszcze przez posłów zrzeszonych wokół Narodowej Partii Robotniczej, druga zaś przez posłów zrzeszonych wokół PSL „Piast”. Anna Piasecka zmieniła więc klub poselski pomiędzy 2 grudnia 1920 roku a 15 lutego 1921 roku. Roman Wapiński podaje, iż Piasecka wraz z Izydorem Brejskim – bratem Jana Brejskiego i również posłem – przystąpili do organizującego się na terenie województwa pomorskiego Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”, sugerując, że była to jedna z pierwszych secesji z NPR⁵⁰. 9 stycznia 1921 roku odbył się zjazd wojewódzki NPR na którym uczestnicy podjęli jednomyślną uchwałę wzywającą do złożenia przez Annę Piasecką i Izydora Brejskiego mandatów poselskich z powodu zmiany przynależności partyjnej⁵¹. Sama Anna Piasecka po latach pisała o tym:

Przy przejściu Wonnej od samego początku spotkałam się z trudnościami, bo starosta Sas-Jaworski odmówił mi zgody na przewłaszczenie, a sąsiedztwo ziemiańskie wyrażnie nieżyczliwe, a nawet wrogo mnie traktowało. Tłumaczy się to tym, że na skutek mej działalności na plebiscycie, pozostałam posłanką na Sejm Ustawodawczy z ramienia Narodowej Partii Robotniczej, lecz tendencja polityki zjednoczenia klubu z socjalistycznym skłoniła mnie do wejścia do klubu „Piasta”, na którego czele stał św.p. Wincenty Witos, żywiąc dla jego idei prawdziwą potrzebę współpracy. Być może, że bezskuteczne usiłowania zdobycia mnie dla

⁴⁶ AAN, Zespół: Prezydium Rady Ministrów w Warszawie 1919–1937, sygn. 2/8/0/3.3/III 6534.21, *Interpelacja do Pana Prezydenta Ministrów posła Piaseckiej i kol. N.P.R. w sprawie nadużyć w etapie reemigracyjnym w Wisłoujściu z dnia 2 grudnia 1920 roku*, s. 7.

⁴⁷ Ibidem, sygn. 2/8/0/3.3/III 6534.21, *Pismo Ministra Pracy i Opieki Społecznej J. Jankowskiego do Marszałka Sejmu Ustawodawczego z dnia 17 marca 1921 roku*, s. 10.

⁴⁸ Ibidem, sygn. 2/8/0/3.3/III 13160.21, *Interpelacja posła Anny Piaseckiej i tow. w sprawie podziałów funduszy na cele humanitarne na województwa poznańskie i pomorskie z dnia 15 lutego 1921 roku*, s. 4.

⁴⁹ Ibidem, *Pismo Ministra Byłej Dzielnicy Pruskiej W. Kucharskiego do Marszałka Sejmu Ustawodawczego z dnia 21 maja 1921 roku*, s. 9.

⁵⁰ R. Wapiński, *Działalność Narodowej Partii Robotniczej na terenie Województwa Pomorskiego w latach 1920–1930*, Gdańsk 1962, s. 115.

⁵¹ Ibidem, s. 116; T. Oracki, op. cit., s. 454.

Narodowej Demokracji ks. Adamskiego odniosły dla mnie nieprzyjemne skutki. Jednym słowem nie mogę znaleźć głównej przyczyny wszystkich trudności, jakie spotkały mnie od społeczeństwa w zamian za pracę moją i poświęcenie na terenie plebiscytowym dla Ojczyzny. I nic nie wpłynęło na zmianę moich poglądów politycznych, do czego się z dumą przyznaję, bez względu na skutki nam grożące⁵².

W ramach swojej aktywności poselskiej Anna Piasecka w 1921 roku podpisała się także pod odezwą Wojewódzkiego Komitetu Popierania Skarbu Narodowego, w którym Komitet organizował zbiórkę wszelkich przedmiotów wykonanych z kruszców szlachetnych: złota i srebra na potrzeby powiększania Skarbu Narodowego⁵³. W ramach szerokich prac sejmowych Piasecka był również współtwórczynią zapisów dotyczących praw wyborczych kobiet w Konstytucji marcowej z 1921 r.

W 1922 roku kadencja Sejmu Ustawodawczego dobiegała końca. W dniu 5 listopada 1922 r. odbyły się drugie wybory w niepodległej Polsce – do Sejmu i Senatu I kadencji (Sejm Ustawodawczy miał nadzwyczajny charakter). Anna Piasecka również startowała w tych wyborach. W ogłoszeniach prasowych figurowała jako gospodyni z Wonnej na Pomorzu będąc kandydatką z listy państwowej PSL „Piast” z województw poznańskiego i pomorskiego⁵⁴. Anna Piasecka tym razem nie otrzymała mandatu do sejmiku⁵⁵.

Okres lat trzydziestych oraz czasu II wojny światowej w biografii pierwszej posłanki z Pomorza pozostaje bardzo słabo udokumentowany źródłowo, co znacząco utrudnia jego szczegółową rekonstrukcję. Przepustka, zachowana w zbiorach rodzinnych, wystawiona 14 maja 1945 roku przez Starostwo Grodzkie Zachodnio-Warszawskie z adresem zamieszkania Anny Piaseckiej w Warszawie, przy ul. Niemcewicza 9, pozwala przyjąć, że w tym czasie przebywała ona na stałe w stolicy. Z dużym prawdopodobieństwem mieszkała wciąż u córki i zięcia czyli u Stefanii i Józefa Licznerskich. Od 1931 i z pewnością do jesieni 1939 roku Licznerscy mieszkali w Chełmnie, gdzie zawodowo adwokat Licznerski związał się ze szwedzką Izłą Handlową, a politycznie

⁵² Podanie Anny Piaseckiej do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych w Warszawie, 1946, kopia bez daty dzienniej, oryginał w archiwum rodziny Piaseckich z Puszczykowa.

⁵³ „Orędownik Starostwa i Powiatu Puckiego” 1921, R. 35, nr 52 z 2 VII, s. 1.

⁵⁴ „Włościanin” 1922, R. 4, nr 52 z 10 X, s. 4 – podana jest jedynie ogólna lista dla sejmiku i senatu, bez wskazania do której izby kandydaci startują. Jako ciekawostkę warto również przytoczyć fakt, iż w innej gazecie, w ogłoszeniu listy kandydatów do Senatu z Włocławka, pod poz. 52 występuje Piasecka Anna, rolnik, lat 39, Feliksów, pow. Wąbrzeźno. Nie ma przy nazwisku kandydatki adnotacji „poseł do Sejmu Ustawodawczego” jak w przypadku innych posłów, którzy kandydowali ponownie. Oznaczało to, iż do polskiego parlamentu kandydowały dwie kandydatki o tym samym nazwisku. W błąd z pewnością wprowadza informacja o Feliksowie, co może potwierdzać, że obie kandydatki były ze sobą spokrewnione. Ponadto posłanka Anna Piasecka w roku 1922 miała 30 lat, nie 39, zob. *Ogłoszenie listy kandydatów do Sejmu, przylączające się do list państwowych oraz te listy państwowe do których przylączanie nastąpiło*, Włocławek, 20 X 1922, <https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/217657/edition/216254> (dostęp: 13 IX 2025 r.).

⁵⁵ T. i W. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1922–1927. Podręcznik dla wyborców, zawierający wyniki wyborów w powiatach, okręgach, województwach, podobizny senatorów i posłów sejmowych oraz mapy poglądowe*, Poznań 1923, s. 535.

związał się ze strukturami Narodowej Demokracji. W czasie II wojny światowej Józef Licznarski zatrudniony został w koncernie Eriksson w Warszawie, rodzina osiedliła się więc w stolicy. Dzięki Szwedom pod koniec wojny Licznarscy ewakuowali się przez Pragę i Lubekę do Szwecji⁵⁶.

Zachowane materiały archiwalne wskazują, że w sierpniu 1946 roku była posłanka przebywała w Toruniu. W rodzinnym archiwum Piaseckich znajduje się pismo z dnia 31 sierpnia 1946 roku, skierowane przez Annę Piasecką – występującą w nim jako kierowniczką prac kobiecych – do członkiń Polskiego Stronnictwa Ludowego. Dokument ten zawiera zawiadomienie o konferencji członkiń PSL, zaplanowanej na 22 września 1946 roku w lokalu partyjnym w Toruniu przy ul. Grudziądzkiej 9. Pismo opatrzone jest własnoręcznym podpisem Piaseckiej, co potwierdza jej aktywną rolę organizacyjną w strukturach Stronnictwa na szczeblu lokalnym. Uzupełnieniem tej informacji jest zachowana legitymacja członkowska Polskiego Stronnictwa Ludowego z 1946 roku, wystawiona na nazwisko „Anna Anastazja Piasecka z Torunia, gmina Toruń”. Dokument ten poświadcza jej formalną przynależność do PSL⁵⁷.

Zachowane dokumenty rodzinne wskazują, że już latem 1945 roku Anna Piasecka rozpoczęła starania o udokumentowanie swojej działalności społecznej i narodowej z okresu I wojny światowej oraz plebiscytu na Powiślu. Jest to kilka zaświadczeń od osób, które w okresie międzywojennym współpracowały z Piasecką. Jednym z najwcześniejszych dokumentów jest odpis potwierdzony przez świadków zamieszkałych w Kwidzynie i Marezie: Gertrudę Boruń z Kwidzyna, Mariannę Bukowską z Kwidzyna, Józefę Rohn z Marezy, Marię Luckner z Marezy, Franciszka Wydrzyńskiego z Marezy, Józefa Specht z Kwidzyna, Annę Specht z Kwidzyna, Helenę Kammer z d. Basner z Kwidzyna i Mariannę Kasprzewską z Kwidzyna. Kolejne zaświadczenia, Wandy Schumann, już jako dyrektorki Państwowego Seminarium dla Wychowawczyń Przedszkoli oraz Heleny Piskorskiej, jako Archiwariusza Zarządu Miejskiego, konsekwentnie akcentowały zaangażowanie Piaseckiej po stronie polskiej w okresie plebiscytu⁵⁸.

Szczególne znaczenie miało dość obszerne poświadczenie Stanisława Srokowskiego z 23 lipca 1946 roku – byłego Konsula Generalnego w Królewcu. W piśmie Srokowski relacjonuje, iż poznał Annę Piasecką latem 1920 roku na terenie Prus Wschodnich, jako właścicielkę majątku Karczewice pod Kwidzynem, oraz podkreśla jej jednoznaczne zaangażowanie po stronie polskiej w okresie plebiscytowym. Wskazuje przy tym, że działalność ta naraziła ją na poważne represje ze strony niemieckiej, włącznie z zagrożeniem życia. Srokowski zaznaczał, iż jako konsul ostrzegł Piasecką

⁵⁶ J. Szews, op. cit.

⁵⁷ Oryginały w archiwum rodziny Piaseckich z Puszczykowa.

⁵⁸ Zaświadczenia Wandy Szuman, Heleny Piskorskiej oraz zaświadczenie zbiorcze – oryginały w archiwum rodziny Piaseckich z Puszczykowa.

przed dalszymi konsekwencjami i doradził jej dyskretne opuszczenie Powiśla, czemu miała się podporządkować, przenosząc się na teren polskiej części Pomorza. Poświadczenie to zostało zaadresowane do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, „na ręce inż. Frelka, w związku z podaniem Anny Piaseckiej złożonym 20 lipca 1946 roku”. W poświadczeniu Srokowski zawarł adnotację o treści:

Sądzę że obdzielenie ob. Piaseckiej użyteczną działką będzie aktem sprawiedliwym i nawiązującym do jej zasług, jakie położyła dla sprawy polskiej. Na terenie Prus Wschodnich taka osoba spoglądająca na ofiarne życie dla Polski przyda się bardzo, bo właśnie brak ich opóźnia dzieło duchowego zespolenia tego Kraju z Macierzą⁵⁹.

Dokumenty te pozwalają potwierdzić, że Anna Piasecka zaczęła zabiegać o przydział majątku ziemskiego w ramach powojennej reformy rolnej, traktowanego jako forma rekompensaty za poniesione straty i zasługi w walce z germanizmem. Dnia 23 sierpnia 1946 roku Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych przekazało do Gdańskiego Wojewódzkiego Urzędu Ziemskiego w Sopocie podanie Anny Piaseckiej o przydział osady poniemieckiej w powiecie kwidzyńskim, zalecając przychylne rozpatrzenie sprawy ze względu na zasługi oraz wskazując, iż przydzielony areal powinien odpowiadać normom tzw. normalnego osadnictwa⁶⁰. Kilka dni później Państwowy Urząd Repatriacyjny w Kwidzynie wystawił zaświadczenie potwierdzające brak przeszkód formalnych do przekazania Piaseckiej gospodarstwa w miejscowości Kaniczki, przy jednoczesnym przeniesieniu dotychczasowego użytkownika na większy areal, co stanowiło administracyjną podstawę do jej osiedlenia⁶¹. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, iż przesiedlona osoba była także nowym osadnikiem, który otrzymał polecenie opuszczenia obejścia i przeniesienia się do ojca. Dnia 25 września 1946 roku Anna Piasecka objęła gospodarstwo o powierzchni 14,87 ha w Kaniczkach w ówczesnej gminie Brzegi, jednak – jak wynika z jej późniejszej korespondencji – osada ta była całkowicie pozbawiona inwentarza żywego, narzędzi rolniczych, maszyn oraz plonów rolnych. Brak podstawowego wyposażenia zmuszał Piasecką do korzystania z odpłatnej pomocy sąsiadów lub wynajmowania pracowników. Sytuację pogarszały narastające konflikty społeczne: po objęciu osady Piasecka spotkała się z otwartą wrogością części pozostałych osadników, którzy określali ją mianem Niemki i odmawiali jej pomocy. Piasecka wielokrotnie kierowała pisma do lokalnych komisji osiedleńczych, komisji zajmujących się podziałem tzw. inwentarza martwego, jednak prośby o pomoc nie przyniosły wymiernych

⁵⁹ Poświadczenie S. Srokowskiego w formie odpisu poświadczanego przez notariusza Witolda Rzewuskiego w Kwidzynie, oryginał w archiwum rodziny Piaseckich z Puszczykowa.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

rezultatów. Piasecka jednak nie poddawała się, próbując nawiązać jakiejkolwiek relacje, podejmując również inicjatywę zorganizowania struktur związku samopomocy chłopskiej. To jednak spotkało się z niezrozumieniem i drwinami, co dodatkowo pogłębiło izolację Piaseckiej i utrudniało prowadzenie gospodarstwa. Kulminacją tych napięć było podpalenie stodoły w majątku 1 stycznia 1947 roku. Zniszczeniu uległy zapasy słomy, paszy i ściółki dla bydła.

Sytuacja Anny Piaseckiej wpisywała się w klasyczny problem relacji społecznych na Powiślu po 1945 roku, gdzie napływowi osadnicy często odnosili się z nieufnością do miejscowych autochtonów, nawet jeśli byli oni Polakami. Odmienny sposób mówienia, inne doświadczenia wojenne oraz wieloletnie funkcjonowanie w realiach państwa niemieckiego sprawiały, że osoby takie jak Piasecka były postrzegane jako „nie do końca swoi”, co w codziennym życiu na Ziemiach Odzyskanych prowadziło do izolacji i odmowy pomocy sąsiedzkiej. W akcie desperacji Anna Piasecka napisała 15 czerwca 1948 roku pismo do ministra Ziem Odzyskanych Władysława Gomułki, przedstawiając swoje położenie ale ostatecznie interwencje nie przyniosły żadnych skutków poza krótkotrwałym zainteresowaniem sprawą w starostwie⁶². Wobec braku realnej pomocy instytucjonalnej oraz narastających trudności ekonomicznych i społecznych Anna Piasecka zdecydowała się na rezygnację z dalszego prowadzenia gospodarstwa. Dnia 15 października 1948 roku zawarła umowę, na mocy której odstąpiła swoje gospodarstwo Józefowi Piotrowskiemu, zamieszkałemu w Kaniczkach, w zamian za przejęcie długów.

Po sprzedaży majątku w Kaniczkach Anna Piasecka rozpoczęła kolejny etap życia. Osiedla ponownie w Toruniu, lecz tym razem zamieszkała u swojego brata Aleksandra Łęgowskiego. Niestety były to już „inne czasy”, w których działalność sprzed wojny nie zawsze pozytywnie oceniana była przez nowe władze. Od 1952 roku Piasecka znalazła się w kręgu zainteresowania służb bezpieczeństwa. W archiwach Instytutu Pamięci Narodowej zachowała się obszerna teczka opatrzona klauzulą „ściśle tajne”, dokumentująca działania operacyjne prowadzone wobec Piaseckiej w latach 1952–1960. Z akt wynika, iż rozpracowywana była dwukrotnie.

W dniu 31 stycznia 1952 roku Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego po raz pierwszy przesłało pismo do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy, do Naczelnika Wydziału I (kontrwywiadowczego) z prośbą o przeprowadzenie szczegółowego wywiadu na temat Anny Piaseckiej. Polecono, aby w wywiadzie opisać działalność polityczną do 1939 roku, w okresie okupacji oraz po zakończeniu II wojny światowej, ze uwzględnieniem krewnych, z którymi kontaktowała się Anna Piasecka. Szczególną uwagę miano zwrócić na ewentualne kontakty z osobami przebywającymi w Szwecji. Sprawa została przekierowana do sekcji I Powiatowego Urzędu

⁶² Ibidem.

Bezpieczeństwa Publicznego w Toruniu⁶³. W listopadzie 1955 roku w wyniku czynności sprawdzających ostatecznie stwierdzono, że Anna Piasecka nie utrzymuje kontaktów z osobami przebywającymi na terenie Szwecji i nie stwierdzono wrogiej działalności rozpracowywanej. Dalszych czynności zaniechano⁶⁴.

Od początku stycznia 1953 roku aparat bezpieczeństwa ponownie uznał ją za osobę wymagającą zainteresowania operacyjnego z powodu utrzymywania kontaktów z Józefem Licznemskim, przebywającym w Szwecji. Sprawa od początku miała charakter ściśle tajny i powiązana była z rozpracowaniem środowiska dawnych działaczy Stronnictwa Narodowego. Postępowanie prowadził Dział III Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy, przy współudziale struktur UBP na miasto i powiat Toruń. Józef Licznemski był mężem jedynej córki Anny Piaseckiej – Stefanii. Ta sprawa inwigilacji Piaseckiej stanowi przykład mechanizmu działania aparatu bezpieczeństwa w pierwszej dekadzie po wojnie, w którym zwyczajne więzi rodzinne i korespondencja zagraniczna zostały uznane za potencjalne zagrożenie państwowe.

Od stycznia 1953 roku w toku postępowania wyjaśniającego ustalono, że Anna Piasecka zamieszkiwała przy ul. Kopernika 5, w mieszkaniu nr 1, oraz że wcześniej nie figurowała w kartotece operacyjnej urzędu. W aktach znalazły się również fotografie Anny Piaseckiej, najprawdopodobniej o charakterze identyfikacyjnym, wykonane na potrzeby dokumentów urzędowych⁶⁵. Dnia 29 stycznia 1953 roku sporządzono szczegółową odpowiedź do Naczelnika Wydziału III UBP w Bydgoszczy, zawierającą wszelkie dane personalne i rodzinne Anny Piaseckiej, oznaczając iż jest bezpartyjna i zakwalifikowana jako osoba „pochodzenia kułackiego”. Treść opracowanych dokumentów zawiera liczne błędy faktograficzne i chronologiczne, co pokazuje słabą skuteczność informatorów UBP w pozyskaniu informacji⁶⁶. Jednak w kolejnych miesiącach 1953 roku Piasecka wciąż była pod obserwacją w kontekście siatki kontaktów dawnych członków Stronnictwa Narodowego. Szczególną uwagę UB zwrócił fakt, że Józef Licznemski prosił Annę Piasecką o adresy określonych osób w kraju, co zostało zinterpretowane jako element „rozpoznania kontaktowego”⁶⁷. W końcowej analizie sprawy aparat bezpieczeństwa sformułował daleko idące wnioski, uznając, że środowisko byłego Stronnictwa Narodowego – zarówno w kraju, jak i na emigracji – tworzy sieć powiązań wykorzystywaną do „nikczemnej roboty szpiegowskiej”. Systematyczne przysyłanie paczek, a w nich zapomóg finansowych i utrzymywanie kontaktów

⁶³ Instytut Pamięci Narodowej, Delegatura w Bydgoszczy, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy, (dalej: IPN Bydg., WUSW Bydg.), Dokumentacja operacyjna w sprawie kontaktów z rodziną zamieszkałą w Szwecji dot. Anastazja Anna Piasecka, sygn. PN By084/668, k. 74 i 76.

⁶⁴ Ibidem, k. 88–89.

⁶⁵ Ibidem, k. 6–8.

⁶⁶ Ibidem, k. 13–17.

⁶⁷ W aktach rozpracowania operacyjnego pojawiają się nazwiska działaczy Stronnictwa Narodowego: Aleksander Szymański, rodziny Witkowskich, Jerzków, Józef Chmurzyński, Ślusarczyk, Zawacki, Filarski, Kubicki, Czarnota-Bojarski, Świeczkowski, Wardziński, Raczkowski, Chell Erych. Wszystkie osoby objęto odrębnym rozpracowaniem przez UB.

rodzinnych interpretowano jako mechanizm pozyskiwania informacji przez „ośrodki wywiadowcze” związane z emigracyjną elitą Stronnictwa Narodowego. W tym kontekście Józef Licznarski został uznany za jednego z kluczowych figurantów sprawy⁶⁸. Do rozpracowania Anny Piaseckiej wykorzystano równocześnie trzech informatorów. Podkreślano w dokumentach, że w początkowym okresie agentura dostarczyła „dość cennych materiałów”, co potwierdza skalę i intensywność inwigilacji⁶⁹. Od lipca 1954 roku głównym źródłem informacji była osoba o pseudonimie operacyjnym „Trójkąt”, najprawdopodobniej jeden z sąsiadów⁷⁰. Kolejne raporty z teczki Piaseckiej ukazują zwykłe życie starszej kobiety: wizyty rodzinne, odwiedziny u znajomych, wyjazdy do Ciechocinka, informacje o otrzymywanych przez Annę Piasecką paczkach ze Szwecji. Materiały zawierają także odręczne rysunki z rozkładem poszczególnych mieszkań w całej kamienicy przy ul. Kopernika 5 wraz z nazwiskami lokatorów oraz schemat kontaktów Józefa Licznarskiego z poszczególnymi byłymi działaczami Stronnictwa Demokratycznego oraz Anną Piasecką.

W listopadzie 1954 roku w meldunku „Trójkąta” pojawiła się wzmianka, że informatorowi nie udało się ustalić żadnych wrogich wypowiedzi ze strony obserwowanych „figurantów”. Uzupełniał swoje doniesienia o nieistotne informacje jak chęć sprzedaży pianina przez Łęgowskiego, informacje o paczkach czy rozmowach sąsiedzkich, a także różne własne „przemyslenia”, np. *Gdy Piasecka przyjdzie do pracy ustalić dokładnie co ją skłoniło właściwie, że na starsze lata poszła do pracy o ile naprawdę z potrzeby koniecznej do życia to zaniechać rozpracowanie, a jeżeli będzie to fikcja rozpracowywać*⁷¹. W styczniu 1955 roku Zastępca Kierownika Wydziału III WUBP w Bydgoszczy skierował pytanie do kierownika Urzędu ds. Bezpieczeństwa Publicznego na miasto i powiat Toruń czy sprawa rozpracowania Piaseckiej i Łęgowskiego nadaje się do dalszego rozpracowania czy do zaniechania działań operacyjnych. W dniu 5 stycznia 1957 roku Oficer Operacyjny ppor. M. Łowicki złożył wniosek o zamknięcie sprawy i wydanie zgody na złożenie materiałów dotyczących Anny Piaseckiej i Aleksandra Łęgowskiego w archiwum. Kierownik Urzędu Powiatowego zatwierdził ten wniosek.

Teczkę osobową Anny Piaseckiej zamykają dwa dokumenty z 1960 roku, związane ze złożeniem przez działaczkę wniosku o czasowy wyjazd prywatny do Szwecji. Zastępca Komendanta ds. Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej informował Dyrektora Biura Ewidencji Operacyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie o tym, że Piasecka figuruje w kartotekach Wydziału Ewidencji Operacyjnej, jako osoba objęta działaniami operacyjnymi

⁶⁸ IPN Bydż., WUSW Bydż., Plan operacyjnych przedsięwzięć do sprawy Licznarskiego Józefa (Szwecja) oraz Piaseckiej Anny i jej brata Łęgowskiego, k. 24–25.

⁶⁹ Ibidem, k. 26.

⁷⁰ Ibidem, Doniesienie agenturalne z dnia 11 VII 1954 roku, k. 24–25.

⁷¹ Ibidem, Doniesienie z dnia 18 XI 1954 r., k. 55.

Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w 1952 roku, ale danych stanowiących podstawę do wstrzymania jej wyjazdu do Szwecji nie ma⁷². Z ustnych relacji rodziny wynika, że otrzymała zgodę na wyjazd.

Najpóźniejsze pismo potwierdzające, że Anna Piasecka mieszkała w Toruniu u brata pochodzi ze stycznia 1957 roku. Zachowany list Dyrektora Muzeum w Kwidzynie Alfonsa Lemańskiego do Anny Piaseckiej z 1959 roku zaadresowany jest na Dom Opieki na Podgórzu w Toruniu⁷³. W krótkim liście zwrotnym z 5 października 1959 roku działaczka pisze, że *tułała się w długich podróżach* oraz była długo z wizytą u wnuczki w Grodzisku Mazowieckim, a następnie w Warszawie u dalekich krewnych⁷⁴. W latach 60. Piasecka znowu mieszkała w Kwidzynie. 25 listopada 1963 roku brała udział w odsłonięciu tablicy pamiątkowej na Pl. Zwycięstwa, gdzie przemawiała. Przywoływała w wystąpieniu działaczy plebiscytowych, którzy szczególnie zapadli jej w pamięci, *jako aktywni działacze... A którzy już odeszli...*⁷⁵. Adres, pod którym mieszkała w Kwidzynie w tym czasie to ul. Krzywa 3, mieszkanie nr 6. W 1967 roku adres zmienia się, ale jest to tylko zmiana nazwy ulicy na 22 Lipca 19, mieszkanie nr 6⁷⁶.

Anna Piasecka wciąż wspominała lata spędzone w przedwojennym Kwidzynie. W jednym z zachowanych listów pisała o swoim majątku w Karczewicach:

*Ślady Karczewic [...], maleńkich Karczewic... [...] stała tylko obora żelbetowa i kuźnia, brama wjazdowa a reszta zglistacza po naszych oswobodzicielach [żołnierzy radz. w 1945 roku – przyp. aut.]. Ostatniej mojej wizyty na szczątkach pamiątek i tak miłych czasów, o mało nie przypłaciłam zawalem serca – nogami ledwie mogłam powłóczyć, wlokłam się do domu już dawno po zachodzie słońca, a za mną ziemie tych wszystkich ludzi żywych i umarłych, którzy tak dzielnie bez reszty służyli sprawie świętej o ziemię ojczystą, o Polskę. Teraz w Karczewicach wegetuje resztkami sił tylko skrawek ogrodu, gdzie pasą sąsiedzi bydło, a jesienią z resztki wysilających się drzew beztroski, ludzie zbierają owoce*⁷⁷.

Tęskniła jednak za Toruniem. Pisała...

Zastanawiam się czasem, czy ostatnie dni życia mojego warto spędzić w Kwidzynie. Może mi dołożą 5 trojaków do renty albo 100 zł i dalej będę klepać

⁷² Ibidem, k. 90 i 91.

⁷³ MZMoK, bez nr inw., Pismo Alfonsa Lemańskiego do Anny Piaseckiej, zaadresowane na Dom Starców Podgórz w Toruniu, w zbiorach Muzeum Zamkowego w Malborku oddział w Kwidzynie.

⁷⁴ Ibidem, List Anny Piaseckiej z 5 X 1959 r. do Alfonsa Lemańskiego w nagłówku zapis: *Podgórz Dom Starców*.

⁷⁵ Ibidem, List Anny Piaseckiej z 10 XI 1963 r. Adresat listu nieznan.

⁷⁶ Ibidem, maszynopis, bez nr inw., Wykaz imienny załączonych wniosków o nadanie orderów i odznaczeń państwowych działaczy polonijnych, sporządzony 26 X 1967 roku przez Przewodniczącego Zarządu Powiatowego Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich Edwarda Rusieckiego.

⁷⁷ Ibidem, bez nr inw., List Anny Piaseckiej z 21 VI 1964 r. Adresat listu nieznan.

*i smutne pisać wspomnienia? Tęskno mnie za Toruniem; mam trzy Serca wierne, kochane i podtrzymujące mnie na duchu*⁷⁸.

W 1967 roku Przewodniczący Zarządu Powiatowego Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich dr Edward Rusiecki złożył wniosek o nadanie Annie Piaseckiej odznaczenia państwowego, jednak wniosek nie zyskał akceptacji władz⁷⁹. W 1969 roku Anna Piasecka otrzymuje Honorową Odznakę „Zasłużony Ziemi Gdańskiej”. W listopadzie 1970 roku dr Edward Rusiecki ponownie składa wniosek o nadanie orderu do Biura Odznaczeń Kancelarii Rady Państwa. We wniosku napisał:

*bierze czynny udział w akcji plebiscytowej. Występuje otwarcie w walce o utrzymanie polskości wśród ludności narodowości polskiej pod zaborem pruskim na Powiślu, Warmii i Mazurach. W okresie przedplebiscytowym zakłada szkołę dla dzieci z rodzin polskich, którą utrzymuje własnym kosztem. Jest założycielem Polskiej Czytelni Ludowej i Towarzystwa Młodzieży Polskiej w Kwidzynie. Odznacza się wybitnie w polskiej akcji plebiscytowej, głównie wśród robotników narodowości polskiej, za co była wykluczona ze środowiska polskiego ziemiaństwa. Po przegranym plebiscycie zostaje wydalona z posiadanego gospodarstwa rolnego Karszwice k. Kwidzyna i zmuszona do szukania schronienia w Polsce. W okresie międzywojennym była Piasecka posłanką z ramienia Narodowej Partii Robotniczej do Polskiego Sejmu Ustawodawczego. Piasecka jest duchowo złączona z ludnością rodzimą Powiśla Warmińskiego. To też w roku 1945, mimo podeszłego wieku osiedla się w Kwidzynie, przystępuje jako członek Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich i ZBoWiD-u, starając się utrzymać więź ze swymi rodakami*⁸⁰.

Na mocy Uchwały Rady Państwa z dnia 30 kwietnia 1971 roku Za zasługi w walkach o narodowe i społeczne wyzwolenie Warmii i Mazur została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski jako jedna z trzydziestu siedmiu osób⁸¹.

Piasecka powróciła w końcu do ukochanego Torunia. Dziesiątego stycznia 1973 roku została mieszkanką Państwowego Domu Rencistów w Toruniu, obecnie Domu Pomocy Społecznej im. Leona Szumana⁸². Przebywała w DPS do śmierci. Zmarła 9 sierpnia 1980 roku. Została pochowana w miejscu wcześniejszego pochówku męża Jana – na cmentarzu św. Jakuba w Toruniu.

Biografia Anny Piaseckiej, choć dziś możliwa do odtworzenia w znacznie większym zakresie niż jeszcze kilka lat temu, nadal pozostaje w wielu punktach

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Ibidem, Wykaz imienny załączonych wniosków o nadanie orderów...

⁸⁰ Archiwum Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Wniosek o nadanie orderu – odznaczenia, nr 237.71.

⁸¹ Uchwała Rady Państwa nr O/241 z dnia 30 IV 1971 r.

⁸² Pismo z Domu Pomocy Społecznej w Toruniu do Lecha Kamińskiego, 26 VIII 2022, udostępnione przez Adresata.

fragmentaryczna i niejednoznaczna. Jej losy ukazują nie tylko osobę zaangażowaną w sprawy społeczne i narodowe, lecz także okoliczności, w której działalność kobiet – nawet tych pełniących funkcje parlamentarne – bywała szybko marginalizowana lub ulegała zapomnieniu. Piasecka należała do pokolenia kobiet, które w decydującym momencie dziejowym włączyły się w proces odbudowy państwa polskiego, traktując działalność oświatową, opiekuńczą i polityczną jako spójną całość. Jej postawa polityczna świadczy o samodzielności poglądów i gotowości ponoszenia konsekwencji osobistych w imię wyznawanych zasad.

Szczególnie wymowne są poplebiscytowe i powojenne losy Anny Piaseckiej, naznaczone stratą majątku, długotrwałymi sporami prawnymi oraz stopniowym wycofaniem się z życia publicznego. Kontrast pomiędzy jej wcześniejszym zaangażowaniem w sprawy państwowe a późniejszym brakiem instytucjonalnego wsparcia ze strony odrodzonej Rzeczypospolitej stanowi ważny kontekst dla oceny losów wielu działaczy plebiscytowych i niepodległościowych. Braki źródłowe nie pozwalają dziś na pełną rekonstrukcję jej życia prywatnego, lecz jednocześnie podkreślają braki w dokumentowaniu biografii kobiet aktywnych w sferze publicznej i są zaczynem do dalszych poszukiwań.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

- Archiwum Akt Dawnych Diecezji Toruńskiej, Zespół: Parafia pw. Św. Małgorzaty w Łobdowie, sygn. AD001 [W866].
Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół: Prezydium Rady Ministrów w Warszawie 1917–1939, sygn. 2/8/0/3.3/III 12178.21.
Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Zespół: Prezydium Rady Ministrów w Warszawie 1919–1937, sygn. 2/8/0/3.3/III 6534.21.
Archiwum Państwowe w Toruniu, USC Toruń, sygn. 1240/1268.
Archiwum Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, sygn nr 237.71.
Archiwum rodzinne rodziny Piaseckich z Puszczykowa.
Instytut Pamięci Narodowej, Delegatura w Bydgoszczy, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy, Dokumentacja operacyjna w sprawie kontaktów z rodziną zamieszkałą w Szwecji dot. Anastazja Anna Piasecka, sygn. PN By084/668.
Korespondencja Alfonsa Lemańskiego z działaczami plebiscytowymi, w zbiorach Muzeum Zamkowego w Malborku oddział w Kwidzynie.
USC Wąbrzeźno, księga małżeństw 1900 r.

Akty prawne

- O likwidacji majątków prywatnych w wykonaniu traktatu pokoju, podpisanego w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku, „Dziennik Ustaw” 1920, nr 70, poz. 467.
Orędownik Starostwa i Powiatu Puckiego, Rok 35, nr 52, 2.VII.1921.
Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych o uzupełniających wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dalszych części b. zaboru pruskiego, „Dziennik Ustaw” 1920, nr 20, poz. 112.
Rozporządzenie Prezesa Głównego Urzędu Likwidacyjnego z dnia 14 maja 1921 r. w przedmiocie wykonania ustawy z dnia 15 lipca 1920 roku o likwidacji majątków prywatnych w wykonaniu traktatu pokoju, podpisanego w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku, „Dziennik Ustaw” 1921, nr 51, poz. 321.

- Rozporządzenie Rady Ministrów z przedmiocie podziału Województwa Pomorskiego na okręgi wyborcze, „Dziennik Ustaw” 1920, nr 20, poz. 111.
- Traktat pokoju między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi i Niemcami, podpisany w Wersalu dnia 28 czerwca 1919 roku, „Dziennik Ustaw” 1920 nr 35 poz. 200.
- Uchwała Rady Państwa nr O/241 z dnia 30 kwietnia 1971 roku.
- Ustawa o uzupełniających wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dalszych części b. zaboru pruskiego, „Dziennik Praw Państwa Polskiego” 1919 nr 65 poz. 393.

Prasa

- „Die Presse: Ostmärkische Tageszeitung Anzeiger für Stadt und Land” 1910, nr 62 z 15 III.
- „Głos Narodu” 1920, nr 116 z 16 V.
- „Iskra” 1920, nr 112 z 16 V.
- „Kurier Lwowski” 1920, nr 136 z 3 VI.
- „Kurier Poznański” 1919, nr 11 z 15 I.
- „Robotnik” 1920, nr 128 z 13 V.
- „Słowo Polskie” 1920, nr 253, z 3 VI.
- „Thorner Zeitung, Ostdeutsche Zeitung und Genera-Anzeiger” 1906, nr 33 z 9 I.
- „Włościanin”, Organ Polskiego Stronnictwa Ludowego, okręgu Wielkopolskiego” 1922, nr 52 z 10 X.
- „Ziemia Lubelska” 1920, nr 214 z 15 V.

Opracowania

- Adressbuch für Thorn Stadt und Land* 1912.
- Becker Paweł, *Jak przywracać pamięć, czyli rzecz o albumie Adeli Łukiewskiej*, „More Maiorum” 2018 nr 5 (64).
- Borzyszkowski Józef, *Nie tylko Sejm Rzeczypospolitej. O Pomorzu i Kaszubach w 1920 roku*, „Pomerania” 2019, nr 12 (537).
- Einwohnerbuch Thorn* 1919.
- Kapsa Jarosław, *Jej opowieści: Rzecz o równouprawnieniu kobiet*, Częstochowa 2018.
- Kulczycka Barbara, Gniazdowska Bożena, *Działalność pedagogiczna Wandy Szuman*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1987–1988, t. XV–XVI, zeszyt 2.
- Kupis Magdalena, *Ewolucja instytucji interpelacji poselskiej w polskim parlamentarystyce*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2012, 1.
- Olstowski Przemysław, *O polityce na Pomorzu w latach Drugiej Rzeczypospolitej (1920–1939). Rzecz o mechanizmach kształtowania się stosunków politycznych*, „Dzieje Najnowsze” 2020, Rocznik LII, 3.
- *Pomorze w roku 1920 w perspektywie integracji z Rzeczypospolitą*, „Zapiski Historyczne” 2021, t. LXXXVI, z. 2.
- Oracki Tadeusz, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, Olsztyn 2023.
- Pamiętnik Tadeusza Tollika rodzzonego w Janowie dnia 12 kwietnia 1898 roku*, opr. J. Bartosiewicz, J. Liguz-Kołąkowska, Kwidzyn 2000.
- Rzepeccy Tadeusz i Witold, *Sejm i Senat 1922–1927. Podręcznik dla wyborców, zawierający wyniki wyborów w powiatach, okręgach, województwach, podobizny senatorów i posłów sejmowych oraz mapy poglądowe*, Poznań 1923.
- Słownik Biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, red. S. Gierszewski, t. I, Gdańsk 1992.
- Stażewski Marek, *Exodus. Migracja ludności niemieckiej z Pomorza do Rzeszy po I wojnie światowej*, Gdańsk 1998.
- Szews Jerzy, *Słownik biograficzny ziemi lubawskiej 1244–2000*, Lubawa 2000.
- Theiss Wiesław, *Pomorskie Towarzystwo Opieki nad Dziećmi 1918–1948*, „Rozprawy z dziejów oświaty” 1994, t. XXXVI.
- Toruński Słownik Biograficzny*, t. II, red. K. Mikulski, Toruń 2000.
- Wapiński Roman, *Działalność Narodowej Partii Robotniczej na terenie Województwa Pomorskiego w latach 1920–1930*, Gdańsk 1962.
- Wrona Grażyna, *Prasowe interpelacje poselskie w Sejmie Ustawodawczym (1919–1922): definicja, charakterystyka ilościowa, twórcy, adresat, typologia, funkcje*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2025, t. XXVIII, z. 2 (78).

Źródła internetowe

<http://isap.sejm.gov.pl>